

ANALİZ

OCAK 2018 SAYI: 230

RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ

ÇAĞATAY ÖZDEMİR

RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ

ÇAĞATAY ÖZDEMİR

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
DOĞU AKDENİZ HAVZASI	8
DOĞU AKDENİZ VE ORTADOĞU İLİŞKİSİ	10
RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ ASKERİ GÜCÜ	11
RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	13
DOĞU AKDENİZ'DEKİ GÜÇLERLE İLİŞKİLER	14
SONUÇ	15

YAZAR HAKKINDA

Çağatay ÖZDEMİR

Lisans eğitimini 2010 yılında Dumlupınar Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde, yüksek lisansını ise aynı bölümde "Ortadoğu ve Arap Baharı, Türkiye Demokratik Bir Ülke Olarak Ortadoğu'da Model Olabilir Mi?" başlıklı tez çalışmasıyla 2012'de tamamlamıştır. Özdemir, 2013'te ABD'de Saint Joseph's University'de sosyal bilimler alanında misafir araştırmacı (*visiting fellow*) olarak bulunmuştur. Türkiye'ye döndükten sonra Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimine başlamış ve 2018'de "Obama'nın Grand Stratejisinin Ortadoğu'ya Yansımaları" başlıklı tez çalışmasıyla doktor unvanı almıştır. Özdemir'in, ABD'nin grand stratejisi ve dış politikası, İsrail lobisinin Türkiye-ABD ilişkilerine etkisi, Türk dış politikası, Suriye iç savaşı ve Ortadoğu ülkelerinin siyasi yapıları üzerine yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

ÖZET

Rusya Doğu Akdeniz'de hakimiyet alanını genişletmek amacıyla uluslararası arenada boy göstermekte ve bölgedeki ülkelerle sıklıkla karşı karşıya gelmektedir. Rusya'nın hem askeri hem de ekonomik çıkarlarının birleştiği bir noktada bulunan Doğu Akdeniz, Moskova'nın Ortadoğu ülkeleri üzerindeki stratejilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Suriye krizi bu durumun açık örneğidir. Bu bağlamda Putin yönetiminin Suriye'de iki hedefi olduğu görülmektedir. Birincisi Moskova'nın Suriye'deki askeri üslerini koruyarak bölgedeki varlığını sürdürmesi, ikincisi ise Doğu Akdeniz'deki ekonomik ağırlığını artırmasıdır.

Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki varlığı Suriye özelinde kritik anlam taşıırken bölgeye açılan Türkiye, Mısır ve İsrail gibi ülkelerle ilişkiler geliştirerek nüfuz oluşturma politikası nedeniyle de önem arz etmektedir. Moskova ve Ankara arasında son dönemde gelişen yakınlık bu etkiyi açık bir şekilde göstermektedir. Bu yakınlık ABD'nin Türkiye çıkarlarına ters düşen politikaları sebebiyle elzem hale gelirken Rusya tarafında ise Doğu Akdeniz'deki etkinlik alanını yeni bir müttefikle genişletme anlamı taşımıştır. Bu tabloya bir de Türkiye'nin NATO içerisindeki en güçlü ülkelerden birisi olması eklendiğinde Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki hamleleri açısından ikili ilişkilerin geleceği kritik bir önem teşkil etmektedir.

Bu analizde Doğu Akdeniz'in önemi, Rusya'nın bölgedeki askeri gücü ve politikaları incelenmiştir. Ayrıca Rusya'nın Doğu Akdeniz üzerinden Ortadoğu'da etkinliğini artırmayı hedeflediği ve Washington'ın bölge politikalarında yaşadığı açmazlar nedeniyle Moskova'nın gücünü artırdığı analizin temel tezleri arasında yer almaktadır.

**Analizde
Doğu Akdeniz'in
önemi, Rusya'nın
bölgedeki
askeri gücü
ve politikaları
incelenmiştir.**

GİRİŞ

Doğu Akdeniz havzası askeri politikalarından ekonomik ilişkilere kadar Ortadoğu'daki bölgesel gelişmeleri kontrol etmek açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Rusya ise bu önem dahilinde bölgede kritik bir aktör olarak varlığını sürdürmektedir. Öyle ki Rusya'nın Doğu Akdeniz'de alacağı her pozisyon hem bölgesel güçleri yakinen ilgilendirmekte hem de küresel güç ABD'ye karşı alan kazanma ihtimali taşımaktadır. Bu çalışma Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisini ortaya koymakta ve bölgenin gelecek projeksiyonuna ışık tutmaktadır.

Rusya'nın özellikle Suriye'deki askeri varlığıyla birlikte bölgedeki dengeleri etkileyebildiği görülmüştür. Askeri üslerin korunması Moskova tarafından her ne şart altında olursa olsun hayati önem taşımaktadır. Ancak sadece Suriye'deki üsleri bölgedeki etkinliği açısından yeterli görmeyen Moskova, Türkiye, İran, Mısır ve İsrail gibi ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı da istemiştir. Özellikle bölgenin önde gelen aktörleri Türkiye ve İran ile yakınlaşma Ortadoğu'daki gelişmeleri büyük oranda etkilemiştir. Ancak Mısır ve İsrail ABD'ye yakınlığını sürdürmektedir. Bu sebeple

Türkiye ve İran, Rusya'nın en önemli ortakları haline gelmektedir.

Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki askeri varlığına bir diğer tehdit ise NATO kuvvetlerinin etkisidir. Özellikle ABD politikaları NATO üzerinden Moskova rejimini sıkıştırılmaya ve bölgede güç kazanmasını engellemeye yönelik şekillenmiştir. Bu yönüyle Rusya'nın Türkiye ile yakınlaşması ayrı bir önem arz etmektedir. Zira NATO üyesi Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşması ABD'nin bölgedeki egemenliğini zayıflatacaktır. Öyle ki NATO'nun en önemli askeri güçlerinden birisi olan Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşması ABD'nin NATO üzerinden savunma gücünü etkileyecektir. Türkiye-ABD ilişkilerinde son dönemde yaşanan gerilimler düşünüldüğünde bu iddianın kuvvet kazandığı görülmektedir. Moskova ve Ankara arasındaki yakınlaşmayla ABD'nin Doğu Akdeniz'deki gücü azalacak ve Ortadoğu'daki varlığı tehlikeye düşecektir. Türkiye ise ABD ile son zamanlarda yaşadığı PKK/PYD ve FETÖ problemleri nedeniyle yeni bir ittifaka girmiş olacaktır. Bölgedeki tüm denklemleri değiştirme ihtimali taşıması nedeniyle bu hamleye Kremlin tarafından ayrı bir değer verilmektedir. Ancak Rusya için her ne kadar Mısır ile ortak askeri tatbikatlar düzenlese de Kahire ve Tel Aviv üzerinde aynı etkinin meydana geldiğini söylemek mümkün değildir. Zira Mısır'da Mursi yönetimini darbeye indiren Sisi, Beyaz Saray ile yakın bir ilişki içerisinde. İsrail ise ABD ile ilişkilerde Obama döneminde her ne kadar bazı zorluklar yaşasa da Trump yönetimiyle birlikte sorunları çözme yönünde adımlar atmıştır.

Bu eksende Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisi Ortadoğu'daki güç denkleminde statükoyu sarsacak derecede önem taşımaktadır. Özellikle Soğuk Savaş'tan sonra Ortadoğu'daki ABD hakimiyeti son dönemde Rusya'nın meydan okumasıyla karşı karşıya kalmıştır. Rusya bölgenin en önemli gücü Türkiye ile yakınlığını müttefiklik temelinde tesis edebilirse iki ülke arasındaki kuvvetli bağ ABD'nin etkisini azaltma potansiyeline sahip olacaktır.

HARİTA 1. DOĞU AKDENİZ

DOĞU AKDENİZ HAVZASI

Dünyanın en stratejik bölgelerinden biri olan Doğu Akdeniz özellikle Süveyş Kanalı vasıtasıyla Hint Okyanusu'ndan taşımacılığı mümkün kılmakta Çin, Hindistan, Güney Kore ve diğer Uzakdoğu ülkelerini Avrupa pazarlarına ve Atlas Okyanusu'na bağlamaktadır. Günümüzde Doğu Akdeniz Ortadoğu'nun petrol ve doğal gazını Avrupa Birliği'ne (AB) taşıma konusunda önemli bir konuma sahiptir. Kısacası Doğu Akdeniz Türkiye ile Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakın Doğu'ya bağlanmakta aynı zamanda Süveyş Kanalı ile Arap Yarımadası'na, Doğu Afrika ve Hindistan'a kadar ulaşmaktadır.¹ Bölgenin önemli ticaret yollarını birbirine bağlaması nedeniyle Doğu

1. Cihat Yayıncı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye", *Bilge Strateji*, Sayı: 6, (2012), s. 4.

Akdeniz Ortadoğu için kritik bir jeopolitik anlam taşımaktadır. Dolayısıyla küresel güçler için Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak Ortadoğu ülkelerinin kontrolünü elinde bulundurma ve ekonomik kaynaklarından faydalanma imkanı sağlamaktadır. Bu yüzden küresel güçler bölgeyi ele geçirmeyi hedef haline getirmiş ve bu havza bitmeyen bir güç mücadelesine sahne olmuştur.

Doğu Akdeniz Ortadoğu'daki ticaret için önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda deniz trafiğinin yüksek seviyelere ulaştığı havza dünyadaki toplam deniz ticaretinin yüzde 30'unu kapsamaktadır. Üstelik deniz yoluyla yapılan petrol ticaretinin de neredeyse yüzde 25'i yine bu bölge kaynaklıdır.² Bu yönüyle Doğu Akdeniz bir ticari geçiş alanıdır ve Süveyş Kanalı'nın varlığı nedeniyle zaman ve enerji tasarrufu sağlayarak Hint Okyanusu'na ulaşma imkanı vermektedir. Ayrıca enerji taşımacılığı ve yeni kaynak arayışı için neredeyse tüm dünyanın gözü bu bölgede olmuştur. Bu durum küresel ve bölgesel güçlerin rekabetini artırmıştır.³

Doğu Akdeniz Avrupa siyaseti için de önemli sahip olmuştur. Özellikle Avrupa için bu havza terör tehlikesine karşı coğrafi engeller koyarak bir tampon niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle Doğu Akdeniz bölgede faaliyet gösteren terörist grupların coğrafi genişlemesi karşısında doğal set görevi görmektedir. Böylelikle Ortadoğu'da yaşanan istikrarsızlığın yarattığı olumsuz sonuçların –mülteci akını gibi– etkisini azaltmaktadır.⁴

Ek olarak Doğu Akdeniz ABD'nin bölgedeki çıkarları için kritik bir coğrafi alan olmuş ve NATO'nun güney kanadının korunması açısından tarihi bir rol üstlenmiştir.⁵

2. Mounime Elkabbouri ve Mohamed Lotfi, "Maritime Transport and International Trade: a Study of Transshipment Opportunities and Their Impacts on The mediterranean Region Growth", *The Business & Management Review*, Cilt: 4, Sayı: 4, (2014), s. 2.

3. Konstantinos Filis, "The Strategic Value of the Eastern Mediterranean", *Stratfor Perspektif*, (Mart 2017).

4. Filis, "The Strategic Value of the Eastern Mediterranean".

5. Martin Indyk, "Introduction", *Strategy and Defense in the Eastern Mediterranean: An American-Israeli Dialogue*, ed. Robert Satloff, (The Washington Institute, Washington DC: 1986), s. 1.

DOĞU AKDENİZ VE ORTADOĞU İLİŞKİSİ

Suriye iç savaşı, artan terörizm, İsrail-Filistin gerginliği, Mısır'ın geleceği ve enerji sahalarının kontrolü gibi Ortadoğu'yu ilgilendiren meselelere Doğu Akdeniz'i göz önünde bulundurmadan politika geliştirmek oldukça zordur.⁶ Dolayısıyla bölgenin yakın bir tarihte büyük güçlerin savaşı için merkezi bir konumda olacağına dair iddialar ortaya atılmıştır.⁷ Bu iddialar bölgede yaşanan çatışmalarla birlikte düşünüldüğü takdirde bir anlam ifade etmektedir. Keza Ortadoğu'da uzun bir süredir huzur sağlanamamış ve bölgenin içinden ve dışından birçok güç bu çatışmalarda rol almıştır. Söz konusu güçler çoğu zaman vekil aktörler üzerinden politikalarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu süreç boyunca özellikle bölge dışındaki güçlerin Ortadoğu'ya ulaşmak için kullandığı alan Doğu Akdeniz olmuştur.

Doğu Akdeniz ve Ortadoğu ilişkisini gösteren diğer bir örnek ise Suriye iç savaşıdır. Bu bağlamda ülkedeki mücadele boyunca kendi politikalarını kabul ettirmek isteyen güçler Doğu Akdeniz üzerinden askeri baskı yapmış ve bölgeye genellikle donanmalarla operasyonlar gerçekleştirmiştir. Ortadoğu'ya ulaşmak için bu denli kıymet taşıyan Doğu Akdeniz bölgedeki aktörlerin dış dünyaya açılması adına da önem arz etmiştir. Örneğin Irak-Suriye hattına bakıldığında PYD ve DEAŞ gibi terör örgütleri kendi hakimiyetlerini kurarak Doğu Akdeniz üzerinden dış dünyayla bağlantı sağlamayı planlamıştır.

Doğu Akdeniz'in Rusya için önemi ise çok yönlüdür. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin süper güç olarak hakimiyetini sürdürdüğü dönemde Moskova için Ortadoğu siyasetinde etkili olabilmenin yolu Doğu Akdeniz'de varlık

göstermekle mümkün olmuştur. Bu bağlamda Rusya için bölge bir amaç haline gelmiş ve Suriye'deki askeri varlığı hayati önem taşımıştır.⁸ Özellikle Sovyetler Birliği döneminde Mısır ve Suriye ile tesis edilen yakın ilişkinin mirası Rusya'ya kalmıştır. Bu anlamda Moskova tarihsel bağlarının bulunduğu Kahire ve Şam'da etkinlik alanını artırmak istemiştir. Rusya'nın bu hedefine ulaşmasındaki anahtar ise Doğu Akdeniz olmuştur.

Ayrıca Rusya'nın Hicaz ve Körfez bölgesinde ağırlığının bulunmaması Doğu Akdeniz'e yönelmesinde önemli bir yer tutmuştur. Örneğin Yemen'deki krize Moskova Suriye iç savaşı kadar müdahil olmamıştır. Rusya 2015 yılında Husilere karşı yapılan Kararlı Fırtına Operasyonu'ndan (Operation Decisive Storm)⁹ endişe duymuş ve diyalogla çözüm çağrısı yapmıştır.¹⁰ 2016 yılına gelindiğinde Rusya'nın İran ile anlaşarak Yemen'de Husilere destek vereceği ortaya atılmıştır.¹¹ Bu iddialara rağmen Yemen'de Suriye'deki gibi bir Rusya-İran yakınlaşması olmamıştır. Bu bölgede Rusya sadece Aden Körfezi'nde korsanlara karşı yapılan koruma operasyonlarına katılarak varlık göstermiştir.¹² Kısacası Rusya'nın uzun geçmişe sahip sıcak denizlere inme politikasında ilk hedef boğazlar üzerinden Doğu Akdeniz'e ulaşmak olmuş ve bu bölge üzerinden Ortadoğu'da kazanımlar elde etmek öngörülmüştür.

Özetle Doğu Akdeniz ve Ortadoğu coğrafyası arasında yakın bir ilişki vardır. Bu yönüyle Ortadoğu'daki gelişmeleri derinlemesine etkileyen Doğu Akdeniz bölgeye ilişkin stratejilerde de belirleyici olmuştur.

6. Aristotle Tziampiris, "The New Region of the Eastern Mediterranean", The Huffington Post, https://www.huffingtonpost.com/aristotle-tziampiris/the-new-region-of-the-eastern-mediterranean_b_7932916.html, (Erişim tarihi: 11 Ocak 2018).

7. James Stavridis, "Flash Point in the Eastern Mediterranean", *Foreign Policy*, 19 Temmuz 2013.

8. "Russia National Security Strategy and Military Doctrine and Their Implications Fort He EU", *SEDE Analysis*, (Şubat 2017).

9. Kararlı Fırtına Operasyonu, 2015 yılında Suudi Arabistan'ın liderliğinde oluşturulan koalisyon güçlerinin Yemen'de İran destekli Husilere karşı başlattığı hava saldırılarını kapsamaktadır. Bu operasyon bağlamında 100'e yakın savaş uçağı Husi hedeflerini bombalamıştır.

10. "Yemen'de 'Kararlılık Fırtınası' Operasyonu", *Sabah*, 26 Mart 2015.

11. "Rusya Yemen'e Girecek", *Sabah*, 22 Şubat 2016.

12. "Russia National Security Strategy".

HARİTA 2. RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ NÜFUZ ALANI

RUSYA'NIN DOĞU AKDENİZ'DEKİ ASKERİ GÜCÜ

Rusya'nın Doğu Akdeniz'de göze çarpan en önemli askeri varlığı Suriye'dedir. Bu anlamda Şam rejimine verilen destek doğrultusunda ortaya konan irade Moskova'nın askeri pozisyonunun yansıması olmuştur. Nitekim Moskova Suriye'de S-300 ve S-400 gibi güçlü hava savunma sistemleri, özel kuvvetlere bağlı taktik ekipleri ve donanması ile öne çıkmaktadır.¹³

13. Andrea Beccaro ve Anna Sophie Maass, "The Russian Web in the Mediterranean Region", *The Italian Institute for International Political Studies (ISPI) Analysis*, Sayı: 308, (Şubat 2017), ss. 3-5.

Moskova 1956'dan beri Suriye hükümetine askeri mühimmat desteği vermekte ve satışı yapmaktadır. Bu süreçte 1991'e kadar Şam'a giden bu askeri mühimmatın değeri 26 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tarihten sonra ise –miktarı bilinmemekle birlikte– satışlar devam etmiş ve Rusya ile Suriye arasındaki askeri ve ticari bağlar sürmüştür.¹⁴ Rusya 1971'den beri Tartus Limanı'nda askeri bir üs bulundurmaktadır. Moskova'nın Suriye'deki bu üsse olan ilgisi 2006 yılında pekişmiştir. Bu bağlamda Moskova ve Şam arasında Tartus Askeri Deniz Üssü'nü geliştirme anlaşması imzalanmıştır. 2009 yılında

14. Matthew Bodner, "Why Russia is Expanding Its Naval Base in Syria", *The Moscow Times*, 21 Eylül 2015.

ise üs yeniden yapılandırılmış ve yüksek tonajlı savaş gemilerini konuşlandırabilecek kapasiteye ulaşmıştır.¹⁵ Tüm bu gelişmelerden sonra Tartus Üssü Rus filosunda bulunan orta sınıf muharebe gemilerini alabilecek seviyeye gelmiştir. Daha açık bir ifadeyle liman uçak gemilerini alabilecek kadar büyük olmamakla beraber “kruz füzesi” (*cruise missile*) taşıyabilen 4 bin tonluk kruvazörlerin girişine uygun hale getirilmiştir.¹⁶ Rusya 2017 yılında Tartus Limanı'nın balistik nükleer füze taşıma gücüne sahip büyük çaplı savaş gemilerini alabilecek kapasiteye ulaşması için çalışmalara başlamıştır.¹⁷

Ortadoğu'yu ilgilendiren meselelere Doğu Akdeniz'i göz önünde bulundurmadan müdahale etmek oldukça zordur.

Tartus Limanı'ndaki Rus üssünün yeniden yapılandırılmasının ve Moskova tarafından aktif kullanıma geçmesinin iki nedeni vardır: Bunlardan ilki Rusya'nın Ortadoğu'da askeri bir üs oluşturarak NATO ülkelerine alternatif bir güç haline gelmek istemesidir. Buna karşılık bölgedeki ülkeler daha etkili aktörler olabilmek için hamleler yapmaktadır. Özellikle Türkiye bölge üzerinde en aktif siyaset izleyen ülkelerden biridir. Bu nedenle Rusya ile Türkiye arasında küçük çaplı gerginlikler ortaya çıkmaktadır. Bu gerginlikler 2015 yılında ilk olarak bir Rus savaş gemisinin Türk gemilerini taciz etmesi¹⁸ ve daha sonra aynı yıl Türkiye'nin kendi hava sahasını işgal eden bir Rus savaş uçağını düşürmesiyle en

üst seviyeye ulaşmıştır.¹⁹ Bu durum bir yandan Türkiye ve Rusya ilişkilerinin kritik gerilim eşiklerine doğru yol almasına neden olurken diğer yandan da Rusya ile NATO arasındaki ilişkilere negatif bir faktör olarak etki etmiştir. Ancak söz konusu gelişmeler Ankara ve Moskova'nın başarılı diplomatik hamleleriyle aşılmıştır. Bu noktada FETÖ'nün Türkiye-Rusya ilişkilerini bozmak için uğraş verdiği unutulmamalıdır.²⁰

İkinci olarak Rusya bu bölgedeki Rus denizcilik aktivitelerini artırarak bu durumdan siyasi olduğu kadar²¹ özellikle enerji kaynakları arayışıyla ekonomik çıkar da kazanmaya çalışmaktadır. Rusya'nın ekonomisinde özellikle gaz ihracatının önemli bir payı vardır. Bu anlamda Suriye hem Körfez ülkeleriyle Avrupa arasında bağ kurması açısından hem de İran/İrak/Doğu Akdeniz hattında stratejik bir konuma sahip olmasından dolayı kritik bir yere sahiptir. Belirtmek gerekir ki NATO ülkeleri, gaz ihtiyaçlarının yaklaşık yüzde 44'ünü karşılayan Rusya ve İran'a alternatif bir hat oluşturmayı planlamışlardır. NATO ülkelerinin kendilerine yönelik oluşturmaya çalıştığı bloku dengelemek için Rusya ile İran gaz ticaretinde iş birliğine girmiştir. Bu ticaret ağında Rusya'nın Suriye'de ve dolaylı olarak Doğu Akdeniz'de varlık gösterebildiği limanlar büyük önem arz etmektedir.

Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığı Tartus Limanı'yla sınırlı değildir. Rusya aynı zamanda Tartus Limanı'nın 90 kilometre kuzeyinde kalan Lazkiye Limanı'na yönelerek Tartus Üssü'nün kısıtlı imkanları ve küçüklüğünün getirdiği dezavantajları burada kurduğu üs aracılığıyla kapatmaya çalışmıştır.²² Rusya bu limanlar

15. Shirin Jaafari, “Russia's Naval Base in Syria Has Decades of History”, PRI, 6 Ekim 2015.

16. Tom O'Connor, “Russia Sends Warships Toward U.S. Navy After Syria Bombing”, *Newsweek*, 4 Temmuz 2017.

17. Michael Peck, “How Russia Is Turning Syria into a Major Naval Base for Nuclear Warships (and Israel Is Worried)”, *The National Interest*, 18 Mart 2017.

18. “Rus Savaş Gemisi Ege'de Türk Balıkçı Teknesine Ateş Açtı”, BBC Türkçe, 14 Aralık 2015.

19. İbrahim Kaya, “5 Soru: Rus Uçağının Düşürülmesi ve Uluslararası Hukuk”, SETA, 26 Aralık 2015.

20. FETÖ Türkiye'deki karar alma mekanizmalarına sızarak kendi amaçları doğrultusunda Moskova ve Ankara arasındaki yakınlaşmayı engellemek istemiştir. Bu çerçevede Rus uçağının düşürülmesi ve büyükelçi suikastı FETÖ militanları tarafından yapılmış ve iki ülkenin ortak bir güç oluşturmasının önüne geçilmek istenmiştir.

21. Matthew Bodner, “Why Russia Is Expanding Its Naval Base in Syria”.

22. Jeremy Bender, “Russia Is Moving into the Eastern Mediterranean for Naval Exercises”, Business Insider, 25 Eylül 2015.

Rusya ilgisini tekrar bölgeye çevirmiştir. Suriye iç savaşıyla birlikte Esed ve Baas rejimini destekleyen bir tutum içerisine giren Moskova bölgedeki varlığını artırmıştır.²⁴

Rusya'nın bu tutumunu anlamak için söz konusu politikanın arkasındaki motivasyonları incelemek gerekmektedir. Bu stratejiyi sadece Moskova'nın Şam yönetimi ve Esed ile olan ilişkisi üzerinden değerlendirmek yeterli değildir. Rusya'nın ekonomisi temelde petrole bağlıdır ve ülke ekonomik çıkarlarını takip etmenin yanı sıra bölgede güvenilir bir tedarikçi olmayı planlamaktadır.²⁵ Bu bağlamda Rusya Esed'i desteklemekten ziyade Doğu Akdeniz'de kendisi için askeri ve ekonomik bir tutunma noktası oluşturmayı ve Suriye iç savaşı bittiğinde bölgede hakim bir pozisyonda olmayı planlamıştır.²⁶ Bunun bir göstergesi olarak Rusya Suriye iç savaşında Tartus limanına stratejik öncelik göstermiştir.

Rusya'nın küresel ve bölgesel güçlerle olan ilişkileri Doğu Akdeniz açısından önem taşımıştır. Bu yönüyle Kremlin'in stratejisinde küresel düzeyde ABD ve Avrupa, bölgesel düzeyde ise Türkiye, İran, İsrail ve Mısır önem arz etmiştir. Nitekim ABD ve Avrupa'nın özellikle Doğu Akdeniz'de azalan ağırlığı Rusya için fırsat niteliği taşımış ve Moskova bölgedeki gücünü artırmıştır. Bölgesel bağlamda ise özellikle Türkiye ve İran ile ortak pozisyon oluşturmak Kremlin için kritik bir yer tutmuştur. Bölgenin diğer iki ülkesi Mısır ve İsrail ile iş birliği için henüz yeterli yol alınamamıştır.

24. John W. Miller ve Frederick W. Kagan, "The New Cold War in the Mediterranean", American Enterprise Institute, 17 Şubat 2016, <http://www.aei.org/publication/eastern-mediterranean-new-cold-war-front/>, (Erişim tarihi: 11 Ocak 2018).

25. Mark N. Katz, "Russian Geopolitical Strategy in the Mediterranean", 23 Ocak 2016, <https://katzeyevview.wordpress.com/2016/01/23/russian-geopolitical-strategy-in-the-mediterranean/>, (Erişim tarihi: 11 Ocak 2018).

26. Keith Johnson, "Putin's Mediterranean Power Play in Syria", *Foreign Policy*, 2 Ekim 2015.

DOĞU AKDENİZ'DEKİ GÜÇLERLE İLİŞKİLER

Bölgesel gerilimler Ankara ile Moskova arasındaki dalgalı ilişkileri şekillendirmektedir. Özellikle Türkiye ile Rusya arasında başta Suriye, Kıbrıs, Mısır ve Libya olmak üzere çeşitli alanlara yönelik politikalarda bir ayrışma görülmüştür. Ancak iki ülke bu ayrışmaları ortak çıkarlar çerçevesinde çözüme kavuşturmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda iki ülke arasındaki uzun dönemli gerilim yerini yakınlaşmaya bırakmıştır. Bu noktada Türkiye'nin bölgede aktif politika izlemesi öncelikli etmen olarak göze çarpmış aynı zamanda Moskova'nın bölgedeki kazanımlarını Ankara ile kuracağı iyi ilişkilerle koruyabileceği düşüncesi önem arz etmiştir. Böylelikle Suriye iç savaşının son dönemlerinde Moskova ve Ankara arasındaki güçlü diplomasi çatışmaların seyrini değiştirmiştir. Ezcümle Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisi ve Suriye iç savaşı birlikte düşünüldüğünde Moskova-Ankara hattındaki güçlü ortaklık bölgedeki güç dengesini dönüştürmüştür. Astana süreci bunun en önemli göstergesi olmuştur.

Rusya ve Türkiye arasındaki güçlü bağın ticaretten askeri savunmaya kadar genişlemesi Batılı ülkeler tarafından yakından takip edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin uzun süredir müttefiki olan ABD'den özellikle Obama dönemindeki politikalar nedeniyle uzaklaştığı görülmüştür. Mamafih ABD, FETÖ ve PKK/PYD'ye verdiği destekle Türkiye'nin aktif savaşta olduğu terörist organizasyonlara açıktan yardım sağlamıştır. Washington'ın bu politikası Ankara ile Moskova'yı yakınlaştırmıştır.

Her iki ülke arasındaki söz konusu kazanımlar esasen birbirini tamamlayan ihtiyaçların bir yansımasını meydana getirmiştir. Zira Suriye iç savaşı kırmızı çizgi olarak görülmüş ve Moskova'nın bölgedeki politikalarını ciddi şekilde etkilemiştir. Türkiye açısından ise güvenliğini tehdit eden birinci öncelik haline gelmiştir. Böylelikle Suriye'deki çatışmaların durdurulması Moskova ve Ankara'nın çıkarlarını tamamlamıştır.

Ayrıca Rusya için NATO tarafından çevrelenmesi köklü bir sorun olarak görülmüştür. Türkiye tarafında ise NATO'nun terörle mücadelede yeterli yardımı sağlamaması İttifak'a karşı soğukluk meydana getirmiştir. Rusya ve Türkiye'nin farklı sebeplerle NATO'ya koydukları mesafe ise iki ülkenin yakınlaşmasına yardımcı olmuştur.

ABD politikaları nedeniyle uluslararası sistemin tıkanıdığı ve özellikle Ortadoğu'da çatışmaların giderek arttığı dönemde Rusya ve Türkiye'nin yakınlaşması çözüm ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Bu tablo çerçevesinde Rusya'nın Ortadoğu'daki en önemli bölgesel güç Türkiye ile yakın bağlar kurması bölgenin geleceğinde yeni bir beklenti ortaya çıkmıştır.

Rusya'nın Doğu Akdeniz'de yakın ilişki geliştirdiği diğer ülke ise İran'dır. Moskova'nın bu adımı yine Suriye iç savaşında çok önemli bir yer tutmuş ve savaşın gidişatını değiştirmiştir. Tahran'ın bölgedeki ağırlığının artması ve Rusya ile yakın çalışması yeni bir blok oluşması anlamına gelmiştir. Rusya, Türkiye ve İran üçgeninde gerçekleşen Astana görüşmelerini bu blokun vücut bulmuş hali olarak göstermek mümkündür. Astana görüşmeleriyle Suriye'de büyük dönüşümler yaşanmış ve PKK/PYD ile DEAŞ gibi terör örgütlerinin etrafı çevrilmiş, coğrafi alanları daraltılmıştır. Kısacası Rusya'nın İran ile geliştirdiği yakın iş birliği Suriye'de kendisini net bir şekilde göstermiştir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları ve Rusya'nın burada enerji tesisleri kurma ihtimali de İran'ı yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Rusya, Türkiye ve İran'ın coğrafi güç birliği enerji koridorları açısından kritik önem taşımaktadır.

SONUÇ

Doğu Akdeniz Ortadoğu açısından stratejik bir konuma sahip olmuş ve sadece bölgesel güçlerin değil küresel oyuncuların da ilgisini çekmiştir. Bu yönüyle bölge farklı aktörler arasındaki mücadelenin merkezi haline gelmiştir. Nitekim bu durumun arka planında söz konusu coğrafyanın stra-

tejik önemi kadar devletlerin oldukça zengin olan bu toprakların doğal kaynaklarından faydalanmak istemeleri de bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'i kendisine hedef haline getiren ülkelerin başında Rusya gelmektedir. Uzun zamandır o bölgeye ulaşmak için birçok strateji geliştiren Rusya'nın bu doğrultuda attığı son adım Suriye iç savaşına eklenerek Esed rejimine açık destek vermek şeklinde ortaya çıkmıştır. Rusya'nın bu savaşa dahil olmak için kullandığı en önemli iki nokta ise Tartus ve Lazkiye limanlarıdır. Bu limanlar aracılığıyla Moskova bölgedeki varlığını tekrar canlandırmış ve Ortadoğu'daki gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme fırsatı bulmuştur.

Uluslararası sistemin tıkanıdığı ve özellikle Ortadoğu'da çatışmaların giderek arttığı dönemde Rusya ve Türkiye'nin yakınlaşması çözüm ihtimalini kuvvetlendirmiştir.

Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisinde özellikle askeri varlığı ve enerji politikaları önemli bir yer tutmuştur. Moskova'nın bölgesel güçlerle ilişkisi bu politikaları doğrudan etkilemiştir. Bu güçlerden Türkiye ve İran önemli yakınlıkların kurulduğu ülkeler olarak göze çarparken Mısır ve İsrail ile beklenen yakınlık tesis edilememiştir. Doğu Akdeniz üzerinden Ortadoğu'daki dengeleri derinlemesine sarsan Rusya bölgede yeni blokların oluşmasına aracılık etmiştir. Bu bağlamda Türkiye ile kurduğu yakınlık üzerinden Suriye iç savaşının gidişatını değiştirirken bölgenin geleceği için de ABD'nin alanını daraltarak yeni bir projeksiyon oluşturmuştur. Rusya, İran ile kurduğu yakın ilişki sayesinde Suriye iç savaşında beklediği sonuçları alırken Beyaz Saray'ın bölgedeki ağırlığını azaltmıştır. Özetle Rusya Doğu Akdeniz'de artan varlığıyla Ortadoğu'daki dengeleri değiştirmeye başlamış ve ABD'nin bölgedeki nüfuzunu tehlikeye sokmuştur. Bu durum sahadaki müttefiklik ilişkilerini de etkilemiş ve bölgede yeni bir güç dengesi meydana gelmiştir.

Bu tablo ekseninde Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki gelecek projeksiyonu açısından şu gelişmeler gösterilebilir:

- Suriye'deki Tartus ve Lazkiye limanlarını korumak
- Ortadoğu'daki etkinliğini artırmak için Türkiye ile yakın ilişkilere devam etmek ve bölgede yeni bir güç birlikteliği kurmak
- İran ile ortak pozisyonunu korumak ve özellikle askeri alanda iş birliğini sürdürmek
- Suriye iç savaşının bitirilmesi için Astana sürecini başarıyla nihayete erdirmek
- Mısır yönetimiyle askeri ve ekonomik alanda yakınlaşmak
- ABD'nin Doğu Akdeniz'de yerini doldurmak ve nihayetinde Ortadoğu'da en yetkin güç haline gelmek.

Rusya Doğu Akdeniz’de hakimiyet alanını genişletmek amacıyla uluslararası arenada boy göstermekte ve bölgedeki ülkelerle sıklıkla karşı karşıya gelmektedir. Rusya’nın hem askeri hem de ekonomik çıkarlarının birleştiği bir noktada bulunan Doğu Akdeniz, Moskova’nın Ortadoğu ülkeleri üzerindeki stratejilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Suriye krizi bu durumun açık örneğidir. Bu bağlamda Putin yönetiminin Suriye’de iki hedefi olduğu görülmektedir: Birincisi Moskova’nın Suriye’deki askeri üslerini koruyarak bölgedeki varlığını sürdürmesi, ikincisi ise Doğu Akdeniz’deki ekonomik ağırlığını artırmasıdır.

Rusya’nın Doğu Akdeniz’deki varlığı Suriye özelinde kritik anlam taşıırken bölgeye açılan Türkiye, Mısır ve İsrail gibi ülkelerle ilişkiler geliştirerek nüfuz oluşturma politikası nedeniyle de önem arz etmektedir. Moskova ve Ankara arasında son dönemde gelişen yakınlık bu etkiyi açık bir şekilde göstermektedir. Bu yakınlık ABD’nin Türkiye’nin çıkarlarına ters düşen politikaları sebebiyle elzem hale gelirken Rusya tarafında ise Doğu Akdeniz’deki etkinlik alanını yeni bir müttefikle genişletme anlamı taşımıştır. Bu tabloya bir de Türkiye’nin NATO içerisindeki en güçlü ülkelerden birisi olması eklendiğinde Rusya’nın Doğu Akdeniz’deki hamleleri açısından ikili ilişkilerin geleceği kritik bir önem teşkil etmektedir.

Bu analizde Doğu Akdeniz’in önemi, Rusya’nın bölgedeki askeri gücü ve politikaları incelenmiştir. Ayrıca Rusya’nın Doğu Akdeniz üzerinden Ortadoğu’da etkinliğini artırmayı hedeflediği ve Washington’ın bölge politikalarında yaşadığı açmazlar nedeniyle Moskova’nın gücünü artırdığı analizin temel tezleri arasında yer almaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org